

Marin Blaženović, mag. paed. et mag. educ. hist.

Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Osijeku

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Intervju na temu “Digitalizacija arhivskog gradiva u Državnom arhivu u Osijeku”

Razvojem suvremene tehnologije digitalni sadržaji postaju sve prisutniji i pristupačniji. Osim u svrhu zabave i razonode, takvi sadržaji mogu uvelike poslužiti i u znanstvene, obrazovne, kulturne i druge svrhe te tako poboljšati kvalitetu i dostupnost određenih usluga. Tako primjerice muzeji, pomoću digitalizacije, kreiraju virtualne izložbe, knjižnice digitaliziraju svoje gradivo i omogućuju online pristup, a arhivi digitaliziraju svoje arhivsko gradivo. Zahvaljujući tomu, korisnik može iz svoga doma, bez odlaska od neku od navedenih ustanova, pristupiti gradivu koje ga zanima te se njime koristiti jednako kvalitetno kao u ustanovi. Pandemija koronavirusa i lockdown koji je uslijedio samo su naglasili digitalizaciju sadržaja, a vrlo brzo su mnoge ustanove, kako u svijetu, tako i kod nas, kreirale razne virtualne izložbe i obilaskе, kako njihovi korisnici ne bi bili uskraćeni za usluge koje ustanova pruža. Međutim, iako naizgled jednostavna, digitalizacija zahtjeva opsežnu i

dugotrajnu pripremu te izdašne financijske, ali i ljudske resurse. U intervjuu s ravnateljem Državnog arhiva u Osijeku dr. sc. Draženom Kušenom te voditeljicom Odjela za dokumentacijsko-informacijske poslove arhiva Manuelom Kozić razgovaram o prednostima i nedostacima digitalizacije, projektima digitalizacije u Državnom arhivu u Osijeku, ali i na razini Republike Hrvatske, kao i o potrebama korisnika arhiva te stvarnoj potrebi digitalizacije arhivskoga gradiva.

Ključne riječi: digitalizacija, arhiv, arhivsko gradivo, virtualne izložbe, online pristup, Državni arhiv u Osijeku

Uvod

Povodom novog broja časopisa *Essehistudruge* studenata povijesti ISHA Osijek, s krovnom temom „Povijest kroz medije“, odlučio sam organizirati intervju s ravnateljem Državnog arhiva u Osijeku dr. sc. Draženom Kušenom i voditeljicom Odjela za dokumentacijsko-informacijske poslove arhiva

Manuelom Kozić na temu „Digitalizacija arhivske građe u Državnom arhivu u Osijeku“. Intervjuom sam htio saznati kakav je stav ustanove o digitalizaciji arhivskoga gradiva, što vide kao prednosti, a što kao mane digitalizacije. Osim toga, zanimalo me nudi li Državni arhiv u Osijeku korisnicima digitalizirano gradivo te zahtijeva li digitalizacija opsežne pripreme i sistematizaciju gradiva. Kroz intervju sam htio doznati i koji arhivi u Hrvatskoj prednjače u digitalizaciji te postoji li određeni oblik tzv. „među arhivske“ suradnje kada je u pitanju postupak digitalizacije arhivskoga gradiva. Na samom početku intervjuja htio sam doznati ponešto općih informacija o Državnom arhivu u Osijeku, građi koja je u njemu pohranjena te načinu naručivanja i istraživanja gradiva fizičkim dolaskom u zgradu Arhiva.

1. Za početak, možete li ukratko predstaviti Državni arhiv u Osijeku, od osnutka prije 75godina pa do danas?

Kao i u ostalim gradovima, i u Osijeku je postojala tradicija škrinje za arhivsku dokumentaciju s dva različita ključa još od 1698. godine. Kada je Osijek, 1809. godine, postao slobodni i kraljevski grad, po uzoru na ostale gradske uprave toga tipa, organizirao je svoj arhiv i arhivista/arhivara koji se brinuo za

čuvanje i uporabu spisa koji su nastali radom Gradskoga poglavarstva.

Novo poglavlje pristupa i odnosa s arhivskim gradivom kao kulturnom baštinom, nastupilo je poslije 1945. godine. Tako je 1947. godine, odobrenjem Ministarstva prosvjete od 18. studenoga u Osijeku, osnovana Ispostava Državnog arhiva u Zagrebu (arhivsko spremište). Prvo sjedište Arhiva u Osijeku nalazilo se u današnjoj Tvrđi, u Kuhačevoj ulici 27, gdje je ostalo sve do 1972. godine.

Arhiv je postao samostalnom ustanovom Rješenjem Narodnoga odbora kotara Osijek od 16. srpnja 1956. godine. To je Rješenje, 21. studenoga 1956. godine, potvrdilo Izvršno vijeće Sabora Narodne Republike Hrvatske pa je od 1. siječnja 1957. godine Ispostava Državnog arhiva u Zagrebu postala samostalna ustanova pod nazivom Arhiv u Osijeku. Zbog sve veće potrebe za arhivskim spremištem, Skupština općine Osijek dodijelila je 1971. godine Arhivu zgradu bivše vojarne u današnjoj ulici Kamila Firingera 1. Zgrada je uređena za arhiv i preseljenje je obavljeno u razdoblju od 1972. do 1975. godine.

Zbog velikih potreba preuzimanja gradiva od imatelja i nedostatka prostora u matičnom Arhivu u Osijeku, osnovani su Arhivski sabirni centar u Vinkovcima (1989. godine) i Arhivski sabirni centar u Virovitici (1999. godine).

Unatoč svim promjenama, područje djelatnosti i nadležnosti Arhiva u Osijeku nije se mijenjalo do 2009. godine, odnosno do tada je obuhvaćalo područje današnje Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske i Virovitičko-podravske županije. Od 1. svibnja 2009. godine, osnivanjem samostalnih državnih arhiva u Virovitici i Vukovaruteritorijalna nadležnost Državnoga arhiva u Osijeku prostire se samo na područje Osječko-baranjske županije.

2. Koliko je arhivskog gradiva pohranjeno u Državnom arhivu u Osijeku i o kakvoj se vrsti gradiva radi?

Dana 31. prosinca 2021. godine bilo je ukupno 1520 arhivskih fondova i zbirki, od toga najveći broj fondova gospodarstva i bankarstva, potom uprave i javnih službi, društava, udruga i udruženja, političkih stranaka, DPO i sindikata, vlastelinskih, obiteljskih i osobnih fondova, odgoja i obrazovanja, pravosuđa, zdravstva i socijalnih ustanova, vojnih jedinica, ustanova i organizacija te vjerskih ustanova.

3. Možete li opisati opus posla Odjela za dokumentacijsko-informacijske poslove? Što se sve ubraja u poslove Odjela?

Odjel za dokumentacijsko-informacijske poslove je ustrojbeno jedinica Državnog arhiva u Osijeku koja ima zadaću prikupljanja,

objedinjavanja i sistematiziranja dokumentacije o arhivskim fondovima i zbirkama pohranjenima u Državnom arhivu u Osijeku. Pri Odjelu za dokumentacijsko-informacijske poslove, osim interne stručne knjižnice djeluje i čitaonica – mjesto na kojem se korisnici arhiva, odnosno istraživači raznih područja, susreću s predmetima svojih istraživanja.

U Odjelu se čuvaju, i daju korisnicima na uvid, i obavijesna pomagala fondova i zbirki izrađenih u DAOS-u (Državnom arhivu u Osijeku, op. a.)

U svakodnevne poslove Odjela spada i rad s korisnicima, to jest:

- prijem i registracija korisnika arhivskoga gradiva
- informiranje, savjetovanje i stručna pomoć korisnicima arhivskoga gradiva
- zaprimanje, obrada i prosljeđivanje na daljnju obradu zahtjeva za korištenje, izdavanje informacija ili izrada preslika arhivskoga gradiva
- pregled arhivskoga gradiva prije i poslije korištenja
- dostava arhivskoga gradiva korisnicima i otpremanje istoga u spremište.

4. Koje je „najtraženije“ gradivo u Arhivu te koji je postupak dolaska do tog gradiva?

„Najtraženije“ gradivo trenutno je građevinska dokumentacija (građevinske i uporabne dozvole te projektna dokumentacija). Gradivo je javno i da bi korisnik mogao pristupiti istom potrebno je popuniti zahtjev za izdavanjem građevinske dokumentacije koji se može pronaći na web stranicama Državnog arhiva u Osijeku, ali jednako tako moguće ga je popuniti i osobnim dolaskom u Arhiv. Osim građevinske dokumentacije, kao „traženije“ gradivo izdvojila bih i matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih od 17. do 20. stoljeća s područja Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske i Virovitičko-podravske županije koje se čuvaju u Državnom arhivu u Osijeku, a vrlo su vrijedan izvor za genealoška istraživanja.

5. Recimo da sam ja istraživač kojega zanima određeni dokument koji se nalazi u Državnom arhivu u Osijeku. Na koji način mogu doći do dokumenta i istraživati?

Upit i najava mogu biti e-poštom putem obrasca dostupnoga na web stranicama Državnoga arhiva u Osijeku, ali najjednostavnije i najučinkovitije je osobno doći u redovno vrijeme Arhiva, a to je svakim radnim danom od ponedjeljka do petka od 9 do 13 sati, gdje ćete, nakon razgovora s djelatnicima u prijemnom uredu, dobiti sve

potrebne informacije glede vašeg predmeta interesa i gdje će vam dati potrebne informacije za daljnje postupanje.

6. Koje su najčešće zamjerke istraživača i korisnika kada moraju doći u Arhiv zbog određenog dokumenta ili predmeta?

Ne znam možemo li ih nazvati „zamjerkama“ na račun Arhiva budući da su ljudi općenito, da tako kažem, ljuti na cjelokupnu situaciju u kojoj se nalaze, sporost uprave i postupanja javnopravnih tijela, a da pri tome često ni ne pomišljaju da možda ne bi bili u toj situaciji da su čuvali svoje primjerke dokumenata ili da su na vrijeme izvršili potrebne uknjižbe prava vlasništva i sl. Također, ponekad imaju i pogrešnu percepciju arhiva kao mjesta gdje će oni doći, reći neko ime i prezime ili pojam, a zatim iz arhiva dobiti sve vezano uz tu temu, a da pri tome nisu prethodno, prije samog početka istraživanja konzultirali sekundarne izvore (knjige, referentne zbirke, objavljene radove, internet pretraživače, online kataloge, baze podataka i ostale dostupne izvore) kao svojevrsan putokaz prema izvorima, tj. arhivskim dokumentima.

7. Postoji li u Državnom arhivu u Osijeku digitalizirano gradivo i o kakvom je gradivu riječ? Jesu li to filmovi i videouraci, fotografije ili nešto drugo?

U Arhivu postoji blizu 2 TB digitaliziranoga gradiva. Ovdje treba spomenuti digitalizirane zemljišne karte vukovarskoga vlastelinstva, digitaliziranu zbirku razglednica, zbirku matičnih knjiga, portal *Valpovački vlastelini* i digitalne izložbe, no glavni problem je i dalje nedostatan kapacitet.

8. Koji je tijek postupka digitalizacije arhivskog gradiva?

Kada je u pitanju digitalizacija, treba reći jednu temeljnu stvar – kompletna digitalizacija je kompleksan postupak koji rezultira mogućnošću mrežnoga korištenja digitaliziranoga arhivskoga gradiva. Ona podrazumijeva da je arhivsko gradivo najprije do tog stupnja uređeno, da pojedinačni budući digitalni objekt ima takve opise da on sutra bude u sustavu pretraživ i da ima sve svoje podatke koji su za njega potrebni, a zovemo ih metapodacima. Ti digitalizirani, odnosno skenirani objekti sa svojim metapodacima trebaju ući u odgovarajući operativni sustav koji će omogućiti njihovu pohranu, pregledavanje i pretraživanje po svim parametrima ključnih riječi, dakle indeksiranje tih pojedinih objekata po svim elementima po kojima oni trebaju biti pretraživani. Tako da kada mi govorimo o digitalizaciji, generalno u arhivskoj struci u Hrvatskoj, onda imamo nezavršeni posao. Mi

smo u našim arhivima (arhivima u Hrvatskoj, op. a.), a tako i u našem, velikim dijelom ono što se najviše traži, ono što je najvrjednije, što je pojedinačno već analitički opisano, odskenirali i dali minimum pripadajućih metapodataka uz to da se nedvojbeno taj digitalni snimak veže uz pojedinačni opisani dokument. Međutim, većini arhiva nedostaje nadogradnja. Za ono što je odskenirano, što ima minimum opisnih elemenata, ili ima sve opisne elemente, ali ne u aplikaciji, ne u nekom sustavu za pretraživanje, trebamo osigurati odgovarajuće količine memorije, bilo u oblaku, bilo na nekim serverima, trebamo osigurati softvere za unos svih metapodataka, povezivanje s digitalnim objektima, pretraživanje i mogućnost online korištenja. Taj dio još uvijek nije pokriven u cijelosti ili je pokriven tek minimalno. U tijeku su dva velika projekta. Prvi je projekt Ministarstva kulture i medija „Digitalizacija kulturne baštine“ koji obuhvaća arhive, muzeje i knjižnice, gdje se odrađuje već sada jedan dio posla, a veliki koraci su još pred nama. Projekt za cilj ima zaokružiti kulturnu baštinu koja je u konvencionalnom obliku kako bi ona bila digitalno dostupna. I opet, to će biti najznačajnija građa, ne sva, niti će ikad biti sva, to nam isto mora biti jasno. Drugi veliki projekt je projekt Ministarstva graditeljstva „Digitalizacija akata o građenju“, gdje se u

svim tijelima javne vlasti i u svim arhivima u Hrvatskoj, od 1968. godine do danas, digitaliziraju svi akti o gradnji (građevinske dozvole, uporabne dozvole i sva pripadajuća potrebna dokumentacija) kako bi oni bili geokodiranjem povezani s katastarskim česticama ili nekim drugim razlikovnim elementima. Pretraživanje će biti omogućeno online, a hoće li ono biti dostupno za sveopću javnost ili samo za tijela javne vlasti ili nekako drugačije, to još ne znamo.

9. Što vidite kao prednost, a što kao nedostatak digitalizacije arhivskog arhiva?

Digitalizacija arhivskoga gradiva jedan je od načina njegove zaštite, ali i doprinosi povećanju njegove vidljivosti jer omogućava mrežni pristup i pretraživanje samoga gradiva, odnosno povećava dostupnost i osigurava dugoročno očuvanje gradiva. S druge strane, kako bi se osigurala kvaliteta digitaliziranoga materijala i samoga postupka pretvorbe arhivskoga gradiva u digitalni oblik potrebno je, pored jednoobraznih smjernica i uputaza digitalizaciju arhivskoga gradiva, osigurati pozamašna sredstva za sustavnu nabavu opreme i softvera, ljudske resurse i prostore za obavljanje procesa digitalizacije, a potom i digitalnu pohranu za čuvanje i korištenje digitaliziranoga gradiva.

10. Koji su najveći problemi/nedostaci s kojima se susrećete prilikom digitalizacije arhivskog arhiva?

Kao što je već navedeno – nesređenost arhivskih fondova do analitičke razine, nedostatak financijskih sredstava za nabavu opreme i softvera, nedostatak ljudskih resursa i prostora za digitalnu pohranu, čuvanje i korištenje digitaliziranoga gradiva.

11. Unazad nekoliko godina vladao je strah da će e-knjige zamijeniti klasične, papirne knjige. Mislite li da će u budućnosti i s arhivima biti slično? Odnosno da će digitalni arhivi zamijeniti klasične arhive?

Niti su e-knjige u cijelosti zamijenile klasične niti će se to dogoditi s arhivom. Razvoj komunikacijskih i informacijskih tehnologija utječe i na način na koji arhivsko gradivo nastaje i način na koji se njime može upravljati i koristiti ga. U prilog tomu idu i promjene u arhivskom zakonodavstvu kojima su, između ostaloga, unaprijeđena, osuvremenjena i usklađena pitanja dostupnosti i korištenja gradiva te zaštite gradiva u elektroničkom obliku. Pravno je uređen i postupak pretvorbe gradiva u digitalni oblik kojim se osigurava jednakovrijednost digitalnih kopija izvornom gradivu u analognom obliku. Navedeno će osim povećanju dostupnosti gradiva doprinijeti

i unapređenju poslovnih procesa i usluga u tijelima javne vlasti.

12. Na primjeru arhivskogradiva u Državnom arhivu u Osijeku, koje bi gradivo bilo „jednostavno“ digitalizirati, a koja bi zahtijevala opsežan posao?

Jednostavno gradivo za digitalizaciju su karte (katastarske i planovi), plakati, memorandumi, fotografije, razglednice i nacrti.

13. Mislite li da je digitalizacija arhivskogradiva nužna da se arhiv na neki način približi korisnicima?

S jedne strane, želimo li pratiti globalne društvene trendove i ići u korak s vremenom nužno je razvijati nove korisničke usluge i sadržaje te omogućiti otvoreni pristup arhivskim izvorima svim društvenim skupinama. S druge strane, ubrzani razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija mijenja način na koji arhivsko gradivo nastaje i način na koji se njime može upravljati i koristiti ga.

14. Kako Vaši korisnici reagiraju na mogućnost digitalizacije arhivskogradiva? Vide li to kao prednost ili ipak imaju određeni strah od digitalizacije?

Uglavnom vide kao prednost, ali uz određenu zadržku. Naime, mlađa generacija korisnika

svakako pozdravlja digitalizaciju arhivskoga gradiva i nema većih problema s korištenjem digitaliziranoga gradiva, no što se tiče starije generacije korisnika, situacija je ovdje nešto drugačija budući da se oni u pravilu nešto lošije služe modernim tehnologijama te im je potrebno posvetiti više pažnje i pomoći pri istraživanju.

15. Mislite li da je dovoljno samodigitalizirati gradivo ili da treba ulagati i u promociju kako bi se to gradivo koristilo i bilo na usluzi korisnicima?

Krajnji smisao našega rada je svakako njegovo korištenje te u tom smislu promocija je vrlo korisna.

16. Na koji način bi se digitaliziranoarhivskogradivo mogla bolje promovirati?

Marketing je nešto što se radi i na što se troši snaga, ako je potrebno nešto izreklamirati. U arhive dolaze oni kojima je nešto potrebno, bilo kao vlastito istraživanje, bilo da dođu do nekih dokumenata koji su im potrebni za vlastite, osobne, obiteljske potrebe ili ostvarivanje nekih prava. Takvih dokumenata nema digitaliziranih, pogotovo da bi bili online dostupni. Nešto slično smo imali prije s gruntovnicom. Evo ja ću povući jednu paralelu,

prije se moralo otići u gruntovnicu ili katastar po svaki gruntovni izvadak i svaki podatak do kojega je netko htio doći, bilo vlastitog, bilo za neku nekretninu. Danas imamo veliki geoportal *Uređena zemlja*. Na tom portalu se putem elemenata opisa pojedine čestice dođe do svih mogućih dokumenata koji se tiču katastra i gruntovnice, a odnose se na nekretnine.

Jednoga dana će to biti moguće, primjerice kod nas. za one matične knjige koje su u arhivima. Te matične knjige nisu naše matične knjige, to su velikim dijelom (90%) crkvene matične knjige. Te crkvene matične knjige mi već imamo digitalizirane, odnosno one su bile svojevremeno mikrofilmirane, pa su iz mikrofilmova rađeni digitalni snimci i mi ih trebamo dodatno obraditi u onom smislu što sam maloprije govorio; omogućiti kroz sustav njihovu vidljivost na mreži. Za to je potrebno imati kapacitete. Mora se imati kapacitet pohrane ili na oblaku, vlastitom serveru ili na tuđem serveru, jer je to veliki broj digitalnih snimaka. Moramo osigurati softver kroz koji će se to moći pretraživati, kroz koji će to moći biti vidljivo. Za to još niti imamo osigurana sredstva, niti tehničke mogućnosti. Prema tome, mi sada pripremamo te digitalne snimke za objavu, hoće li objava biti tijekom ove godine ili sljedeće godine to ne mogu tvrditi. Arhiv koji ima poprilično dobro to riješeno je

Državni arhiv u Zadru, ali oni to imaju s nadbiskupijskim arhivom u Zadru, s jednim zajedničkim projektom. Oni nisu išli na skeniranje bivših mikrofilmova nego su odradili novu digitalizaciju, isključivo digitalizaciju svih matičnih knjiga. Za to su uspjeli osigurati sredstva, tehničku podršku i to su odradili. U tom smislu je to jedan svijetli primjer uspjeha u digitalizaciji nečega što je vrlo vrijedno za širu zajednicu, a to su matične knjige.

17. Predstavlja li digitalizacija

arhivskogradiva financijski problem ustanovi? Kakva je oprema potrebna da se može kvalitetno digitalizirati arhivsko gradivo?

Digitalizacija arhivske građe predstavlja velik izazov svakoj arhivskoj ustanovi.

18. Postoji li mogućnost korištenja EU

fondova ili nekakvih poticaja od strane nadležnog Ministarstva (ako ih ima) kako bi se digitaliziralo gradivo arhiva?

Po tom pitanju u tijeku su dva velika projekta: projekt digitalizacije kulturne baštine i projekt digitalizacije građevinskih akata.

19. Zahtijeva li digitalizacija

arhivskogradiva određene pripreme u vidu edukacije osoblja, zapošljavanja dodatnog kadra i sl.?

Naravno da zahtijeva. Problemi koji se u tom smislu pojavljuju kod realizacije procesa digitalizacije sustavno se nastoje prebroditi vlastitim snagama kroz dodatnu edukaciju, suradnjom s vanjskim suradnicima i kontinuiranim zahtjevima prema resornom ministarstvu za otvaranje novih radnih mjesta.

20. Ima li nadležno Ministarstvo sluha za probleme koje muče arhive prilikom digitalizacije arhivskogogradaiva?

Nama je nadležno Ministarstvo kulture i medija. Republika Hrvatska je osnivač, a Ministarstvo kulture i medija je resorno Ministarstvo koje nas u ime Republike Hrvatske i financira u cijelosti. Tu ubrajamo plaće, programe, održavanje objekata, režijske troškove, a sredstva koja su potrebna za ovakvu infrastrukturu su iznad kapaciteta redovnih sredstava. Zato je Ministarstvo išlo na osiguravanje tih dodatnih kapaciteta putem Europskih fondova i to je taj veliki projekt „Digitalizacija kulturne baštine“ u kojem su objedinjene potrebe svih baštinskih ustanova (arhiva, knjižnica i muzeja) kroz temeljne matične ustanove (za arhive je to Hrvatski Državni Arhiv, za muzeje je to Muzej za umjetnost i obrt, za knjižnice je to Nacionalna i Sveučilišna knjižnica). Kroz te tri ustanove se kanaliziraju generalno velika sredstva za osiguravanje tehničke podrške serverskih

kapaciteta, osiguravanje softverske podrške i nabavu uređaja za skeniranje. To je sve u tijeku, a slijedom tog projekta će se moći na jednom mrežnom mjestu pretraživati i pozivati snimke različitih vrsta dokumenata, predmeta iz svih baštinskih ustanova. Tu će biti sigurno i većina zemljišnih karata koje smo mi sada premostili za vukovarsko vlastelinstvo ovim zajedničkim projektom između nas i Državnog arhiva u Vukovaru. Tu će biti integrirano sve ono što imamo na portalu *Valpovački vlastelini Prandau-Normann*, koji je višegodišnji projekt sufinanciran od četiri ustanove: Državnog arhiva u Osijeku, Muzeja Slavonije, Muzeja likovnih umjetnosti i Muzeja Valpovštine. Kada smo završiliveliku izložbu Prandau-Normann, tada smo napravili i zajednički portal na kojemu je kompletna izložba. Digitalizirani su svi predmeti koji su bili na izložbi sa svim opisima i tekstovima iz kataloga, tako da je sve pretraživo i dostupno. Portal koriste škole, studenti, istraživači jer je sve oblikovano po svim standardima da bude lako dostupno i korisno.

21. Koliko je u procesu digitalizacije ključna suradnja s drugim arhivima, drugim kulturnim ustanovama kako bi ta digitalizacija bila uspješna i kvalitetna?

Mi još uvijek, usuđujem se reći, premošćujemo nedostatke. Tako je realizirana i suradnja

između Državnoga arhiva u Osijeku i u Vukovaru na mrežnoj objavi digitaliziranih karata arhivskoga fonda vukovarskoga vlastelinstva, kao zasebne serije unutar toga fonda. Taj fond je bio dio fundusa Državnoga arhiva u Osijeku, dok nije bio osnovan Državni arhiv u Vukovaru. Onda kada smo predavali gradivo s područja današnje Vukovarsko-srijemske županije arhivu u Vukovaru, to je postalo dio fundusa Državnog arhiva u Vukovaru. Dok je bilo u našem fundusu mi smo seriju zemljišnih karata u cijelosti skenirali. Sada smo ponudili suradnju na način da mi dajemo digitalne snimke, a oni osiguravaju vidljivost na webu. Mi dajemo sve metapodatke koje smo kod obrade priredili, a oni daju softversku podršku da se ti metapodatci vide na mreži, kako bi bili integrirani u pretraživaču. I eto, zajedničkom snagom smo dobili virtualni sadržaj koji senalazi na njihovoj web stranici, a poveznicom je vidljiv i na našoj web stranici. To je jedan vid suradnje koju smo ostvarili i koji je dobar. To je kap u moru, ali je možda jedna reprezentativna kap jer se radi o takvoj vrsti gradiva koje je toliko vrijedno da je više traženo nego neke druge stvari. Zemljišne karte su polazište za geostrateška, geopolitička, toponimska istraživanja, ali i ostala koja se tiču istraživanja nekoga prostora.

22. Može li se u Državnom arhivu u Osijeku u skorijoj budućnosti očekivati opsežnija digitalizacija arhivskog gradiva?

Digitalizacija će se odvijati u skladu s nacionalnim planom i dodijeljenim financijskim sredstvima.

23. Stekao sam dojam da se u Hrvatskoj puno češće govori o digitalizaciji muzeja, a da arhivi ostaju po strani. Mislite li da je to doista tako i kako biste to promijenili?

Kod muzeja je stvar jednostavnija jer muzeji posjeduju pojedine predmete koji su već opisani. Za razliku od muzeja, arhivi moraju odraditi puno zahtjevniji posao koji se sastoji u obradi fondova/zbirki, unutar njih pojedinih serija, podserija pa sve do mnoštva pojedinačnih dokumenata koje je potrebno analitički opisati kao preduvjet za digitalizaciju.

24. U svijetu se digitalizaciji arhivske građe pristupilo puno ranije nego kod nas. Što možemo naučiti iz stranih primjera? Kakva su iskustva stranih arhiva?

Proračun stranih arhiva na nacionalnim i lokalnim razinama daleko višestruko premašuju naše.

25. Hrvatsko arhivističko društvo često organizira razne skupove, konferencije i

seminare po raznim hrvatskim gradovima. Kolika se važnost pridaje digitalizaciji arhivskog gradiva na takvim skupovima i događanjima?

Svaki skup ima i takvih tema, a pojedini skupovi su u cijelosti, kao i planirani ovogodišnji skup, posvećeni temi „Digitalizacija“.

26. Na primjeru Mađarske može se vidjeti da imaju stranicu *ArchivesofHungary* gdje se nalaze svi arhivi ovisno o razini na kojoj su osnovani, npr. državni arhivi, gradski arhivi, sveučilišni arhivi itd. Postoje li nekakve naznake da bismo i u Hrvatskoj mogli imati sličnu stranicu u budućnosti?

U Hrvatskoj na stranicama Hrvatskoga arhivističkoga društva, Hrvatskoga državnoga arhiva i Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske mogu se pronaći osnovni podaci o državnim arhivima u Hrvatskoj, a na stranicama portala Nacionalnoga arhivskoga informacijskoga sustava mogu se pronaći podaci o arhivima i gradivu pohranjenom u arhivskim ustanovama.

27. Postoji li u Hrvatskoj potreba za postojanjem jedinstvene baze s poveznicama na državne arhive i njihovo

gradivo i koliko bi to olakšalo pristupanje i pretraživanje gradiva?

Vraćam se na ono što sam rekao kroz projekt digitalizacije kulturne baštine. Prije svega, mi smo imali digitalni portal *Arhinet*, koji je sada u rekonstrukcijakao portal pod nazivom *Nacionalni arhivski informacijski sustav* (NAIS) koji bi nakon rekonstrukcije trebao dobiti naziv: *Hrvatski arhivski informacijski sustav*. Na ranijem portalu *Arhinet* imali smo poveznice svih arhiva, svih obavijesnih pomagala u arhivima za pojedine fondove i zbirke, gdje se moglo pretraživati po nazivu, po ključnoj riječi ili po signaturi. Kada se dobilo podatke o fondu ili zbirci, onda je uz većinu tih fondova i zbirki bio i pdf obavijesnog pomagala, kojega se moglo preuzeti ili pregledati na stranici. Gdje god je što iz tih fondova bilo digitalizirano moglo se poveznicom otići i na digitalizirano gradivo. Postojala je i posebna podstranica tog velikog sustava, gdje se išlo na digitalizirano gradivo, gdje su bile sve velike cjeline koje su se moglo pretraživati. Dakle, mi smo to već imali u Hrvatskoj i to je zapelo u nekim tehničkim detaljima. Sada je u rekonstrukciji, a svi podaci koji su ranije unošeni i sve što je digitalizirano ponovno će biti vidljivo kroz taj sustav. Pretpostavljamo da će rekonstrukcija portala biti gotova za pola godine ili godinu.

Druga stvar je ovaj veliki projekt digitalizacije kulturne baštine koji će, to što spominjete da imaju Mađari za sve arhive, imati za sve arhive, knjižnice i muzeje. Ako netko traži kazališne plakate osječkoga HNK, onda bi mu se kroz sustav trebali pokazati vidljivi putokazi prema plakatima HNK gdje god oni bili, bez obzira jesu li oni još u kazalištu, jesu li u arhivu ili u Muzeju Slavonije. Ima ih u Muzeju Slavonije, ima ih kod nas, a ima ih i u kazalištu. Dakle, to će biti putokaz. Mađari su s digitalizacijom krenuli puno ranije, imaju *Arcanum*, jednu veliku tvrtku koja je radila digitalizaciju te puteve vidljivosti svega digitaliziranog na webu. Mi se često za naša područja koja su bila pod upravom mađarskih tijela služimo *Arcanumom* jer su neke stvari izdigitalizirali prije nego što smo ih mi izdigitalizirali. Razumljivo, jer im je bilo važno. Tako im je na primjersav naš katastar i ono što je u Arhivu mapa u Zagrebu te sve što je i kod njih već izdigitalizirano jer je središte za sve katastarske izmjere u Ugarskom Kraljevstvu bilo u Sopronu u Mađarskoj, gdje je uglavnom sve i sačuvano.

28. Koliko je pandemija koronavirusa ubrzala procese digitalizacije?

Koliko je doprinijelo samoj digitalizaciji kao cijelom procesu... Ja bih rekao da je samo ubrzalo e-komuniciranje jer smo mnoge

sastanke koje smo prije fizički odrađivali riješili putem Zooma, Teamsa ili neke druge platforme. Drugo, što smo često činili mi kao ustanova, kada je netko trebao nešto, a nije mogao ući u ustanovu, skenirali smo mu i dostavili elektronski. Vratimo se na pojam skeniranje. Skeniranje i digitalizacija nije isto. Dakle, skeniranje je jedan od koraka u procesu digitalizacije. Prvi korak je srediti gradivo, drugi korak je tako ga analitički opisati da imaš sve metapodatke o njemu, treći korak je skeniranje, četvrti korak je pohrana, peti korak je vidljivost kroz neku aplikaciju. Od tih koraka skeniranje je samo jedan. Da smo mi imali cijeli sustav tako odrađen da možemo i sve ono što je nekom korisniku trebalo automatski kad smo skenirali pridodati sve ostalo i postaviti da to bude vidljivo ne samo njemu nego i svima ostalima, onda bi to bilo digitalizirano. Treći korak na koji nas je pandemija potaknula je bilo nastojanje da kulturni sadržaj koji nismo mogli fizički ostvariti pokušamo ostvariti elektronski. Stoga smo umjesto fizičke izložbe s plakatima u našem prostoru, kamo se nije moglo, napravili virtualnu izložbu. Sve ono što bi fizički iskomunicirali korisnicima i posjetiteljima iskomunicirali smo putem virtualnog portala. Mi smo s tim krenuli i prije korone, jer smo neke virtualne izložbe postavili, dakle kreirali na našoj web stranici poddomenu za izložbe

<https://izlozbe.dao.hr/>. Na toj poddomeni smo izložaba koje su tim putem vidljive trajno. postavili nekoliko dosadašnjih virtualnih

Ovim pitanjem došlo se do kraja intervjua te bih ovom prilikom zahvalio sudionicima, ravnatelju Državnog arhiva u Osijeku dr. sc. Draženu Kušenu i voditeljici Odjela za dokumentacijsko-informacijske poslove Manieli Kozić, na pristanku i sudjelovanju u provedenom intervjuu.